

**OLIY TA'LIM TIZIMIDA RAQOBATNING KO'RINISHLARI
TAHLILI.**

Sharipov Sirojiddin Maksudbekovich

Osiyo Xalqaro Universiteti Magistranti.

404sirojiddin@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida raqobatning asosiy ko'rinishlari va ularning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Xususan, oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi talabalar uchun kurash, professor-o'qituvchilar salohiyati bo'yicha raqobat, ilmiy tadqiqotlar va grantlar uchun bellashuv hamda xalqaro reytinglardagi o'rin egallash jarayonlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, raqobatning ta'lim sifati, innovatsion rivojlanish va boshqaruv samaradorligiga ta'siri yoritiladi. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim tizimida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish muhim ekanligini ko'rsatadi.*

***Kalit so'zlar:** oliy ta'lim, raqobat, ta'lim sifati, universitet, akademik salohiyat, grantlar, innovatsiya, xalqaro reytinglar.*

***Аннотация:** В данной статье будут проанализированы основные проявления конкуренции в системе высшего образования и их специфика. В частности, будут рассмотрены процессы борьбы между высшими учебными заведениями за студентов, конкуренции за профессорско-преподавательский потенциал, за научные исследования и гранты, а также за места в международных рейтингах. Также будет освещено влияние конкуренции на качество образования, инновационное развитие и эффективность управления. Результаты исследования показывают важность формирования здоровой конкурентной среды в системе высшего образования.*

***Ключевые слова:** высшее образование, конкуренция, качество образования, университет, академический потенциал, гранты, инновации, международные рейтинги*

Abstract: *This article analyzes the main manifestations of competition in the higher education system and their specific aspects. In particular, the struggle for students between higher education institutions, the competition for the potential of professors, the competition for scientific research and grants and the processes of gaining a place in international rankings are considered. Also, the impact of competition on the quality of education, innovative development and management efficiency is highlighted. The results of the study show that it is important to form a healthy competitive environment in the higher education system.*

Keywords: *Higher education, competition, quality of Education, University, academic potential, grants, innovation, international rankings*

Bugungi globallashuv jarayonida oliy ta'lim tizimi har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ta'lim sifatini oshirish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va malakali kadrlar tayyorlash jarayonida raqobat muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalari o'rtasida yuzaga kelayotgan raqobat ularning samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Oliy ta'lim tizimida raqobat tushunchasi. Raqobat – bu ma'lum bir maqsadga erishish yo'lida subyektlar o'rtasidagi bellashuv jarayonidir. Oliy ta'lim tizimida raqobat universitetlar, institutlar va boshqa ta'lim muassasalari o'rtasida talabalarni jalb qilish, ilmiy salohiyatni oshirish va resurslardan samarali foydalanish yo'nalishlarida namoyon bo'ladi.

Raqobatning asosiy ko'rinishlari

Talabalar uchun raqobat. Oliy ta'lim muassasalari abituriyentlarni jalb qilish uchun turli ta'lim dasturlari, grantlar, stipendiyalar va zamonaviy infratuzilma taklif etadi. Bu esa ta'lim sifatining oshishiga olib keladi.

Professor-o'qituvchilar uchun raqobat. Malakali pedagog va ilmiy xodimlarni jalb qilish universitetlar o'rtasidagi muhim raqobat yo'nalishlaridan biridir. Yuqori malakali kadrlar ta'lim sifatini oshiradi va ilmiy faoliyatni

rivojlantiradi.

Ilmiy tadqiqotlar va grantlar uchun raqobat. Oliy ta'lim muassasalari ilmiy loyihalar, xalqaro grantlar va innovatsion ishlanmalar uchun o'zaro bellashadi. Bu esa yangi bilimlar yaratilishiga va ilm-fan rivojiga xizmat qiladi.

Xalqaro reytinglar uchun raqobat. Universitetlarning xalqaro reytinglardagi o'rni ularning nufuzi va jozibadorligini belgilaydi. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalari reyting ko'rsatkichlarini yaxshilashga intiladi.

Ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobat. Davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari o'rtasida ta'lim xizmatlarini taklif qilish bo'yicha raqobat mavjud. Bu esa xizmatlar sifati va xilma-xilligini oshiradi.

Raqobatning ijobiy va salbiy jihatlari. Raqobatning ijobiy jihatlari

Birinchidan, raqobat ta'lim sifatining oshishiga olib keladi. Oliy ta'lim muassasalari talabalarni jalb qilish va o'z nufuzini oshirish maqsadida o'quv dasturlarini takomillashtiradi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etadi va moddiy-texnik bazani mustahkamlaydi. Natijada talabalar yanada sifatli bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ikkinchidan, raqobat innovatsiyalarni rag'batlantiradi. Universitetlar yangi ilmiy yo'nalishlar ochish, startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish orqali o'z ustunligini ta'minlashga harakat qiladi. Bu esa ilm-fan va texnologiyalarning tez sur'atlarda rivojlanishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, samaradorlik oshadi. Raqobat muhitida oliy ta'lim muassasalari mavjud resurslardan oqilona foydalanishga intiladi. Boshqaruv tizimi takomillashadi, ortiqcha xarajatlar qisqartiriladi va natijadorlikka erishish ustuvor vazifaga aylanadi.

To'rtinchidan, xalqaro integratsiya kuchayadi. Raqobat universitetlarni xalqaro hamkorlikni kengaytirishga undaydi. Chet el universitetlari bilan qo'shma dasturlar, akademik almashinuvlar va xalqaro grantlarda ishtirok etish orqali ta'lim tizimi global darajada rivojlanadi.

Raqobatning salbiy jihatlari

Birinchidan, haddan tashqari raqobat sifatsiz "ko'rsatkich quvish"ga olib

kelishi mumkin. Ba'zi oliy ta'lim muassasalari reyting va statistik ko'rsatkichlarni yaxshilash uchun real sifat o'rniga formal natijalarga urg'u berishi mumkin.

Ikkinchidan, resurslar notekis taqsimlanadi. Kuchli va nufuzli universitetlar ko'proq mablag', grant va malakali kadrlarni jalb qiladi, natijada boshqa muassasalar orqada qolib ketishi mumkin. Bu esa ta'lim tizimida tengsizlikni kuchaytiradi.

Uchinchidan, akademik bosim ortadi. Professor-o'qituvchilar va talabalar yuqori natijalarga erishish uchun ortiqcha yuklama ostida qolishi mumkin. Bu esa stress, charchoq va ilmiy faoliyat sifatining pasayishiga olib keladi.

To'rtinchidan, tijoratlashuv kuchayadi. Ayrim hollarda oliy ta'lim muassasalari daromad olishni ustuvor maqsadga aylantirib, ta'lim sifatini ikkinchi o'ringa qo'yishi mumkin. Bu esa ta'limning ijtimoiy ahamiyatini kamaytiradi.

Oliy ta'lim tizimida raqobat muhim rivojlantiruvchi omil hisoblanadi. Sog'lom va adolatli raqobat muhitini shakllantirish orqali universitetlar faoliyatini takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish va xalqaro miqyosda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash mumkin. Shu bois, raqobatni to'g'ri boshqarish va qo'llab-quvvatlash zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni O'RQ-637-son, 23.09.2020
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni.
3. M.E.Porter. The Competitive Advantage of Nations. – Free Press; 1 edition (Jun 1 1998). – 896 p.
4. Porter, M. E. (1979). How Competitive Forces Shape Strategy. Harvard Business Review, 57(2), 137-145.

5. Qudratova, G. M. (2024). METHODOLOGY OF ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN BUKHARA REGION. *International journal of artificial intelligence*, 4(10), 341-345.
6. Azimov, B. F., & Qudratova, G. M. (2023). Oliy ta'lim muassasalarining Abduqodirov A.A. Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning pedagogik imkoniyatlari. – Toshkent: Fan, 2021.
7. Jo'rayev R.H. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
8. G'afforov O.O. Masofaviy ta'limni tashkil etish metodikasi. – Toshkent, 2022.
9. Qodirova M.M. Ta'limda motivatsiya va rag'batlantirish mexanizmlari. – Toshkent, 2019.
10. Ismoilov B.Sh. Onlayn ta'lim platformalarida baholash tizimlari. // *Pedagogika jurnali*, 2021.
11. Deterding S. Gamification in Education. // *Computers in Human Behavior*, 2018.
12. Kapp K.M. The Gamification of Learning and Instruction. – New York: Wiley, 2017.
13. Deci E., Ryan R. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Education. – New York, 2016.
14. Siemens G. Digital Learning Environments. – London, 2019.
15. Bates A.W. Teaching in a Digital Age. – Vancouver, 2020.
16. OECD. Education in the Digital Era. – Paris, 2021.
17. UNESCO. Digital Transformation of Education. – Paris, 2020.
18. Anderson T. Online Learning Theory and Practice. – Athabasca University Press, 2019.
19. Alavi M., Leidner D. Technology-Mediated Learning. // *MIS Quarterly*, 2018.